

Egyház és államhatalom. Rendőri túlkapás vagy szigorított eljárás?

SUSLIK ÁDÁM

MTA-SzAGKHF Lendület Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport

Kezdeti csendőri intézkedések, az első áldozatok

A bűnvádi eljárások zöme a görögkatolikus egyházi személyekkel szemben 1914. július-október között zajlott le. A levéltári források szerint az egyház megpróbáltatásai már idejekorán megjelentek, ennek egyik kiváltó oka az 1912/63. törvénycikk bevezetése, amely a háború esetére szolgáló kivételes intézkedéseket tartalmazta.¹ A kivételes intézkedések területi hatálya szempontjából háromféle hatályosságot különböztettek meg: az ország egészére, egyes területekre, valamint a törvényhatósági városokra kiterjedő. Ezek belügyi-, igazságügyi- és kereskedelemügyi igazgatási intézkedéseket vonhatott maga után. Érdekes, hogy kezdetben a belügyi igazgatás szabályait csak az északkeleti területeken érvényesítették, tehát Ung, Ugocsa, Bereg, Máramaros vármegyékben.² A hátországi területekhez képest itt a közéletelmzés, közegészségügy és a közrend fenntartása különösen fontos volt.³

Az orosz határ közelsége és a katonai helyzet fokozódása már július 19-én arra késztette a csendőrkerületet, hogy a feljelentések kivizsgálá-

1 Útlevel kiadásának a korlátozása, sajtócenzúra, közlekedési korlátozás, bejelentkezési kötelezettség, fegyverek beszolgáltatása, egyesületi korlátozás, rögtönítélő bíróság bevezetése, gyülekezés korlátozása. (Polner Ödön.: A háború okából tett kivételes intézkedések. In: Közigazgatási Szemle. 1914. XXXVIII. évfolyam. 52. kötet. 489-511. vö. Edvi I. K.: Kivételes sajtó- és büntetőjog háború idején. In: Közigazgatási Szemle. 1914. XXXVIII. évfolyam. 52. kötet. 551-561.

2 Polner Ödön: i. m. 1914. 490.

3 Felszeghy Béla: Hadművelési területek közigazgatása. Budapest. 1918.

sát, amelyek száma nem meglepő módon Máramaros vármegyében növekedett meg igazán, egy 6 főből álló különítmény felállítását rendelte el Alsóbisztra központtal, biztosítására pedig havi 300 korona illetéket ki is utaltak. A különítmény augusztus 1-én kezdte meg működését. A sikeres fellépés következményeként további különítmények felállítására került sor: Ökörmezőn, Majdánkán, Alsókalocsán, Kelecsényben és Alsószinévén.⁴ Az egyik jelentés különösen érdekes lehet számunkra, amely az Ökörmezői járás teljes csendőri állományáról tudósít, annak nemzetiségi és állambiztonsági megfigyeléseiről. Ennek értelmében a járásban teljes létszámú csendőrőrsök a háború kezdetétől fogva nem működtek, így 64 fő népfelkelőt osztottak be ide. A nemzetiségük szerint meglepő az eloszlásuk: 62 fő rutén és két fő német, akik Németmokráról érkeztek. A parancsnokság úgy vélte egy tömbben való elhelyezésük a határozott fellépés elérése érdekében nem ajánlott, őrsönként 2-2 volna elfogadható, mint tolmács, a többit magyar nemzetiségű népfelkelőkkel cserélnék le a fokozott katonai veszélyre hivatkozva. Augusztus hónap végére újabb csendőralakulatok érkeztek az északkeleti vármegyék területeire, számszerűleg 100 fő, ebből 45 főt Máramarosszigeten, 35 főt Beregszászban és 20 főt Ungváron helyeztek el.⁵

Ungvárra a „külföldiek” megfigyelésére egy detektívet rendeltek ki 1914. augusztus 11-től a határrendőrségi tanácsos javaslatára.⁶ Az első nyomozás egy nagylázai lakos, Bakasai Péter görögkatolikus kántortanító ellen folyt, aki több ember jelenlétében azt állította, hogy „*ha Ferencz Ferdinánd trónörökös nem lett volna gazember, nem lőtték volna agyon*”.⁷ A vizsgálat augusztus 24-26 között zajlott, amelynek eredményeképpen az adott személyt letartóztatták és a beregszászi ügyészségre vitték Reviczky fogalmazó jelenlétében.⁸ A papok és tanítók elleni feljelentésekkel Hajdú foglalkozott, munkájának köszönhetően, egy esetben az ungvári tanítóképző hittantanárát Hrabár Bazilt és igazgatóját Kaminszky Gézát is eljárás alá vették orosz nyelvtanulás és tanítás, valamint a magyar állam elleni izgatás vádjával.⁹ 1914. szeptember 10-én Bereg vármegye főispánja felhívja a fi-

4 Magyar Nemzeti Levéltár (Továbbiakban:MNL OL) MNL OL. K 149. Belügyminisztérium. Reservált iratok. Máramaros vármegye főispánja. Alsóbisztrai különítmény felállítására. Sürgős. Kezelés után azonnal vissza a Belügyminisztériumhoz. 3003/1914. 3 t. 63. d. 3-4.

5 MNL OL. K 149. Belügyminisztérium. Reservált iratok. Jelentés a máramarosi viszonyokról. 635/1914. 3 t. 63. d. 6.

6 MNL OL. K 149. 1914. 3. tétel. 2516. 60. doboz. 3.

7 MNL OL. K 149. 1914. 3. tétel. 2516. 60. doboz. 13.

8 MNL OL. K 149. 1914. 3. tétel. 2516. 60. doboz. 15

9 MNL OL. K 149. 1914. 3. tétel. 2516. 60. doboz. 25.

gyelmét a kassai kerület kormánybiztosnak, hogy a területén két pánszláv görögkatolikus pap tartózkodik, az egyik Bacsinszky Dániel Beregkésfalui, a másik Jaczkovics Panfil Tőkésfalvai papok.¹⁰ Máramarosszigeten 1914. szeptember 12-én két lelkészt a katonai parancsnokság letartóztatott izgatás vádjával, de kellő bizonyíték híján, szabadon bocsátották őket, mégpedig Panczner Kálmán Úrmezői és Mikita Elek tiszabogdányi rutén lelkészeket.¹¹ Boksay Péter Ungdaróczi 51 éves görögkatolikus kántortanító pedig a határrendőrség szerint Ferenc Ferdinánd trónörökös meggyilkolását helyeselte és a ruthén nép kedvező anyagi helyzetéről beszélt, ha az orosz cári csapatok átlépik a határt. Ezért letartóztatták és a beregszászi királyi ügyészségre szállították.¹²

A detektívek a Belügyminisztérium V. alosztályából kerültek ki.¹³ A háborús helyzet folyamatos változása miatt a határszéli csendőrség írásai szerint a pánszláv izgatás fokozatosan terjedt, ezért Zselyin kívül Ungvárra, Nagybereznára és Mezőlaborczra rutén vagy tót nyelven beszélő detektívekre volt szükség, így került Ungvárra Orosz Viktor és Hajdú Ferenc detektív is. 1914. augusztus 27-én az államrendészeti megfigyelések céljából Ugocsa vármegye területére Kis János detektívet Nagyszöllős célállomással helyezték ki, természetesen teljes inkognitóban. Fizetését és ellátását a főszolgabírónak kell teljesíteni, mégpedig Újhelyi Vitkai Sándornak.¹⁴ A területen Izmányi néven már egy detektív tevékenykedett, akiknek kirendeltségét 1914. november 7-vel további 8 napra meghosszabbították a főszolgabíró kérésére. A kérelmet báró Perényi Zsigmond belügyminiszteri államtitkárnak küldték meg.¹⁵ Egy 1914. október 21-ből származó jelentése szerint a lefolyt harcokat követően feladataik rohamosan növekedtek, oka, hogy a határszéli rendőrség létszámihiányban szenvedett,¹⁶ ezért fő feladatuk a Sianki és Uzsok körüli lefolyt harcokban meghalt katonák és elhullott állatok hulláinak a fel-

10 MNL OL. K 149. 1914. 3. tétel. 2516. 60. doboz. 6.

11 MNL OL. K 149. 1914. 3. tétel. 2516. 60. doboz. 61.

12 MNL OL. K 149. 1914. 7. tétel. 3438. 62. doboz. 700

13 Bővebben: Suslik Ádám: Az északkeleti-magyarországi vármegyék a csendőrségi jelentések tükrében, 1914-1915. In: Terek, intézmények, átmenetek. Fedinec Csilla (szerk.). Határhelyzetek VII. Balassi Intézet Budapest. 2015. 56-76.

14 MNL OL. K 149. 1914. 3. tétel. 3498. 60. doboz. 2-4.

15 MNL OL. K 149. 1914. 3. tétel. 3498. 60. doboz. 8-9.

16 Erre jó példa a munkácsi rendőrkapitányság esete, ahol Zilahy felügyelőt a munkácsi hattárrendőrkapitányság ideiglenesen felmentette, Sebestyén felügyelőt pedig a katonai parancsnoksághoz osztották be, így további két tisztviselő nélkül, akik a galíciai menekültek kiválasztására Volócra és Alsóverekére utazott, összesen három személy maradt a kapitányságon. MNL OL. K 149. 1914. 4818. 64. doboz. 182-191.

kutatása és eltemetése lett, így társaival együtt már határszéli szolgálatot is teljesítettek.¹⁷ Az utasításokat egy bizonyos USZ tanácsostól kapták,¹⁸ méghozzá Usz Antaltól, aki 1856-ban született Ungváron és a 32. cs. és kir. vadászalóaljnál szolgált, mint hadnagy, a háború kitörésétől kezdve pedig az ungvári rendőrkapitányság tanácsosa.¹⁹

A papok ellenőrzése, megfigyelése

Öt nappal a hadüzenete előtt, 1914. július 23.-án a hadügyminisztérium arról értesítette a határőrizetben és rendőri feladatokban részt vevő csendőrőrsök legénységét, hogy továbbképzés - értsük ez alatt a katonai képzést 3-6 nap- erejéig a legközelebbi helyen állomásozó katonai csapatoknál jelentkezzenek. A határőrizetet karhatalmi népfőlkelő alakulatokkal megerősítették, a közbiztonság feladatok ellátása érdekében pedig a csendőrség állománya több turnusban kiképzésben vett részt.²⁰ A hadüzenet napján reggel 6 óra 30 perckor Báró alezredes jelentést küldött adjutánsával dr. Hilbert hadnaggal a kassai IV. csendőrkerület parancsnokságának, hogy azokat a rutén, román nemzetiségű személyeket, akik katonai szolgálatra, különösen a skizmaperek után Boszniába a máramarosi 85. cs. és kir. gyalogezredhez vagy az ungvári 66. cs. és kir. gyalogezredhez osztottak be, szinte lehetetlen pótolni, mivel agitációk során – ez alatt az egyházi imaalkalmakat érti- a következő korosztályok kerülnek a behívásokat. A rutén „egyházi” per következményeként, ahogy az 1913-as eseményeket taglalja, szükséges lenne a csendőrőrsöket a korábbi 2-3 főről karhatalommal kiegészíteni, pláne olyan településeken, ahol az egyéb nemzetiségűek számszerű többségben vannak.²¹ A belügyminisztérium illetékes osztálya ezért Máramarosszigetre 65, Ungvárra 20, Beregszászba 50 már július 31-én csendőröket küldtek ki megfelelő felszereléssel.²²

A mozgósítást követően a csendőrség megkezdte a feljelentett személyek azonnali letartóztatását. A belügyminiszter erre reagálva már ideje korán 1914. augusztus 18.-án levelet intézett az összes csendőr-

17 MNL OL. K 149. 1914. 4818. 64. doboz. 182-191.

18 MNL OL. K 149. 1914. 3. tétel. 2516. 60. doboz. 8.

19 MNL OL. K 149. Belügyminisztérium. Reservált iratok. 1914. 3 tétel 63. doboz. 1.

20 MNL OL. K 149. Belügyminisztérium. Reservált iratok. 1914. 3 tétel 63. doboz. 1.

21 MNL OL. K 149. Belügyminisztérium. Reservált iratok. 1914. 3. tétel. 63. doboz. 3

22 MNL OL. K 149. Belügyminisztérium. Reservált iratok. 1823/1914. 3 t. Csendőrség vezénylése 63. d. 1

kerület parancsnokságának, köztük a kassainak is. Levelében leszögezi, hogy túlzott módon megnövekedett a bűnösök és árulók utáni hajsza, mindenütt ezeket az egyéneket keresték, sokszor alaptalan gyanúra és rosszindulatú besúgásra reagálva egyből letartóztatással, s az azzal járó meghurcolással válaszoltak. A belügyminiszter hangsúlyozta, hogy meglepően sok a képzetlen, a csendőrség mellé beosztott népfölkelő, akik különösen a járművek feltartóztatásánál tanúsítottak durva magatartást, ezért kellő szigorral és tájékoztatással kell fellépni ellenük.²³ Sándor János belügyminiszter szerint „Magyarországon katonai részről csak olyan egyént szabad elfogni, aki katonai bíraskodás alá tartozó konkrét bűncselekményt követett el”.²⁴ A rendőrségi beidézéseket és kihallgatásokat később feltételekhez kötötték: „Amennyiben az ellenük tett panasz megvizsgálása szükségessé válik, e vizsgálat megfelelő eljárás és formák között hajtassék végre, megidézésük és kihallgatásuk minden lealázó részlet nélkül történjék, s csak abban az esetben vezettessenek elő, ha a megidézésnek eleget nem tettek.”²⁵

A papi személyek megfigyelésének könnyítése érdekében a római és görögkatolikus papok számára 1914. november 10-én kelt körlevélben elrendelték, hogy minden egyes papnövendék és felszentelésre váró papjelölt, mivel a katonai szabályzat szerint, mint póttartalékosok szerepelnek a katonai nyilvántartásban, december 5-ig keresztlevelüket és katonakönyvüket, hadmentességük esetén pedig az illetékes szolgabírói vagy városi hatósági hivatal által kiállított bizonyítványt küldjék meg, valamint december 11-én személyesen is jelenjenek meg vizsgatételre.²⁶ Misszióik ellátására pedig a hadműveleti területté vált vármegyékben katonai jogcímen főhatósági bizonyítványokat állítottak ki az igazolás végett, ahol nevüket, születési évüket, vármegyéjüket és járásukat tüntették fel.²⁷ Továbbá az 1915/7065. rendelet értelmében a bíróságok igazságügyi intézkedései folytán a katolikus papok és segédlelkészek végrendeleteit ki kell hirdetni és azok másolatait az adott egyházmegyék részére át kell adni.²⁸ A háború folyamán a rutén értelmiség (papok gyermekei)

23 MNL OL. K 149. Belügyminisztérium. Reservált iratok. 2993/1914. 3 t. 63. d. 2-3

24 Kárpátaljai Területi Állami Levéltár. (Továbbiakban: KTÁL) KTÁL. F. 4, op. 1, od. zb. 676. 7. l.

25 Uo. 8.

26 Uo. vö. Suslik Ádám: Az egyházak kapcsolata a katonai és közigazgatási szervekkel az első világháború idején az északkeleti vármegyékben. In: Közösség és identitás a Kárpát-medencében. Határhelyzetek; VII. Budapest. 2014. 55-75.

27 KTÁL. F. 151, op. 25, od. zb. 2438. 3. l.

28 KTÁL. F. 151, op. 25, od. zb. 2474. 1. l.

a magyar államtól különböző juttatásokban részesültek, továbbá tanulmányaikat Szent István Kollégium keretein belül finanszírozták. Erről maga Tisza István és Csernoch János hercegprímás rendelkezett.²⁹ 1913 után a bizalmatlanná váló rutén kisebbség támogatását a Monarchia vezetői próbálták megnyerni. Katonai szempontból sem volt előnytelen ez a terv, hisz a papok és papnövendékek póttartalékosként szerepeltek a hadsereg állományában. Ahol az ezreden belül a rutén nemzetiségű közkatonák aránya elérte a 20 %-ot, a magyar mellett a rutén nyelv is ezrednyelv lett, emellett katonai lelkészeket kellett biztosítani számukra.³⁰

A sátorlajújhelyi- és beregszászi ügyészség esetei

Petrasovics Elek laborcsofői görögkatolikus lelkészt 1914. augusztus 31.-én tartóztatták le és a kassai magyar királyi honvéd ügyészségnek adták át. A vádpont szerint a mozgósítás elrendelését követően a lelkész (1914. augusztus 3.), a bevonuló tartalékos katonáknak arról prédikált a templomban, hogy: „Menjetek a háborúba, mert muszáj, de ne lőjete, ne gyilkoljatok, mert testvér néppel álltok szemben, azok épp olyan oroszok, mint tik vagytok.”³¹ A jegyzőkönyv szerint a tanúkat beidézték az ügyészségre és az eljárást megindították. Petrasovics már 1913. március 28-án is állt bíróság előtt, mert a lelkész és a Farkas József jegyző között becsületsértési és rágalmazási per volt folyamatban, mivel korábban a jegyző ellen egy fegyelmi vizsgálat volt érvényben. A lelkész azért vallotta haragosának Farkast, mert az a vizsgálat során a jegyző ellen vallott. Érdekes viszont az a nyomozati anyag, mi szerint ez nem történt meg, hisz Petrasovics ekkor az Amerikai Egyesült Államokban tartózkodott.

A következő lelkész letartóztatása szeptember 2-ra esett, mégpedig a nagycsertészi lelkészt Chanát Irént hurcolták meg ekkor. A csendőrszázados jelentése alapján az adott személy már korábban is a rendőrség látószögébe került, sőt volt olyan időszak, amikor az államsegély megvonását rendelték el az esetében. Chanát bünvádi perében egy köztisztletnek örvendő személy is tanúskodott, Beregszászy István királyi

29 1915. február 20-án kelt jegyzék szerint a hazai támogatott rutének számát a főiskolákon 25-30 főben szabták meg, amelyre évente 20 000 koronát szántak. Iványi Emma: Magyar Minisztertanácsi jegyzőkönyvek az első világháborúból 1914–1918. Budapest. 1960. 120., 396.

30 Bővebben: Suslik Ádám: Az Osztrák-Magyar Monarchia rutén katonasága az első világháború időszakában (statisztikai elemzés). In: Változó világ - változó közösségek a Kárpát-medencében. Fedinec Csilla, Szoták Szilvia (szerk.) Budapest. 2013. 40-60.

31 MNL OL. K 149. 2516/1914. 3. tétel 60. doboz. 71.

tanfelügyelő. Ugyanezen a napon tartóztatták le Brinszky Arthur monostori (krasznibródi) kolostor görögkatolikus lelkészét Ferenc József ellen elkövetett felségsértés okán. Két nappal később (szeptember 4.) Molcsányi Elek csabaházi lelkészt idézték be. A vád súlyos volt: az oroszok győzelméért imádkozott és betiltotta a magyar, valamint a „tót” nyelv használatát híveinek.³²

Kémkedés vádjával egyetlen egy görögkatolikus lelkész került a vádlottak padjára, Artia Antal boksai lelkész. Az adott személy esetében ismerjük a tanuk kilétét, akiket az ügyészség rendelt be: Friedman Márkus sztrofkói és Weisz Béla sandali lakost. A nyomozók által tartott házkutatás során bizonyítékot nem találtak, csak arra tudtak hivatkozni, amit a tanuk állítottak. Krokmaljuk Ignác és Dedinszky Vladimir lembergi illetőségű egyének az orosz előretörés következtében Felsőösvára került, ahol elvileg kapcsolatba léptek a lelkésszel. Letartóztatásukkor csomagjaik között helyi hidak vázlatát és úthálózatok magassági méréseit találták meg, így került a gyanúsítottak közé Antal.³³

Az utolsó és talán a legnagyobb port kavaró esemény Legeza Irén keleni görögkatolikus lelkész 1914. szeptember 9-i letartóztatása volt. A koholt vádak az eljárás menete sem tette törvényessé. A lelkész nő megfigyelése már közvetlenül a háború előtt megkezdődött és annak tartalma alatt is folytatódott. Történt ugyanis, hogy egy névtelen feljelentésre reagálva a határszéli csendőrség egy külön személyt bizonyos Duluskovics Arnold detektívet rendelt ki a lelkész nő megfigyelésére. Állítólag a korábbi skizmaperekben híressé vált Bobibnszky gróffal és a Gerócz testvérekkel állandó összeköttetésben állt. A kapcsolat felgöngyölítése során viszont bebizonyosodott, hogy a vád nem állja meg a helyét. Ennek ellenére a bizalmatlanság vele szemben megmaradt, sőt saját egyházának egyes tagjai is gyanakvással tekintettek rá. A jegyzőkönyvek egy esperest emelnek ki, mégpedig az Ung vármegyei tibaváralja görögkatolikus Ferencsiket. Kihallgatása során azt vallotta, hogy: „*Az ilyeneket ki kell irtani, föbbe kell löni, ne nézzék azt, hogy pap, mert amelyik bűzában konkoly van azt ki kell rostálni, és csak a tisztességes magyar érzelmű papoknak tekintélyét fogja növelni, az hogyha az ilyen konkoly hintőt kiirtanak, mert ha továbbra is megmaradnak a papi karnak tekintélyét ássák alá...*”³⁴ Natolya Dezső nagygyereblyési lelkész pedig Irén vagyoni helyzetét firtatta, akinek a véleménye szerint az, csak szűkös megélhetésre lenne elegendő.

32 MNL OL. K 149. 2516/1914. 3. tétel 60. doboz. 72.

33 MNL OL. K 149. 2516/1914. 3. tétel 60. doboz. 72-73.

34 MNL OL. K 149. 2516/1914. 3. tétel 60. doboz. 73.

Bizonyítékot felmutatni nem tudott, csak a szóbeszédekből informálódva vonta le a következtetéseit, amelynek során arra a megállapításra jutott, hogy Irént az oroszok pénzbelileg támogatják, mivel lányának hozományként 80 000 korona pénzüsszeget juttatott Dr. Buday nagybereznai ügyvéddel való házassága okán. A szinnai járás főszolgabírója a 4245/1914 számú nyomozati irat bemutatásakor azt vallotta, hogy az ugarai csendőrösre való kiszállásakor Legezát a nyomozati anyagok átvizsgálása után szabadlábba akarta helyezni a kellő támpont megléte miatt, viszont a csendőrs parancsnoka ezt elutasította, hivatkozva arra, hogy az esetet már jelentette a magyar királyi belügyminiszternek és a sátorlajújhelyi ügyészségnek, így felső határozatra hivatkozva azonnali elszállítást kezdeményezte. A főszolgabíró felhívta a figyelmet arra, hogy a csendőrök a vizsgálat folyamatát elkapkodták és többet ártottak ezzel, mint használtak. Maga részéről a nyomozást nem tekintette lezártnak, mert gyanúsnak ítélte meg Legeza helyzetét, de kéri a belügyminisztert, hogy rendelettel szabályozza, hogy ezen túl csakis a főszolgabíró jelenlétében lehet a különböző vizsgálatokat lefolytatni. A vizsgálatra és kihallgatásra kirendelt detektív (Hajdú Ferenc) szeptember 10-én érkezett reggel 7 órakor Kelen községbe, majd délelőtt 11. 30-kor Ugarba utazott a lelkészről elszállítása végett, bár jelentése kétségekbe ütközik, mivel a részletes leírás szerint, a nyomozást a településen csak este hétkor fejezte be a, s mikor útnak akart indulni, észrevette az egyik csendőrijárórt, amint Legezát a községházára szállítja. Vele egyidejűleg érkezett meg a helyszínre a szinnai járás főszolgabírója, a körjegyző és a helyi bíró. Az őrizetét azonnal elrendelték még a tanúk beérkezése előtt, erről maga a járási főszolgabíró Fischer Lajos gondoskodott, így a detektív a nyomozást lezárta.³⁵

Az egyes konkrét feljelentési esetek mellett találunk egész járásokra vagy magára az egyházkerületre vonatkozó beadványokat is. Az első esetben a gyanú a mezőlaborci járás görögkatolikus lelkészeit érintette a Grósz testvérekkel való „kapcsolattartás” végett. Az utóbbiban Chinorányi Lajos ugarai jegyző, mint tartalékos hadnagy közölte a detektívekkel, hogy: *„Az egész ungvári püspökséget fel kellene robbantani, mert már ott elbintik a magot a tanárok a klerikusok között olyan formán, hogy magyarul nem szabad nekik köszönniök csakis ruthénül; a tanítóképezdőben pedig a római katolikus növendékeket is kötelezik a rytus és típik órákon való megjelenésre, holott*

35 MNL OL. K 149. 3928/1914. Legeza Irén államellenes magatartása. 60. d. 30, 39,

*ez alatt a miniszteri rendelet felmenti őket. Így a püspökség maga neveli az orosz érzelmeket a nép vezetésére hivatott tanítványaiba.*³⁶

A csendőrség és a detektívek által lefolytatott nyomozásokban közvetlenül a közigazgatási hatóságok nem vettek részt.

A nagy port kavart események mellett, kisebb helyi jellegű incidensekre is sor került. 1914. szeptember 4.-én letartóztatták Fenyvesvölgyön Bacsinszki Szilárd lelkészt, akit a beregszászi királyi ügyészségre szállítottak. A korábbi csendőröket ért megfedésések miatt, az előállítást vezető Medziradzki Jenő tartalékos hadnagy, törvényszéki bíró és a csontosai vasútbiztosító osztag vezetője azonnal az illetékes parancsnoksághoz fordult. A letartóztatás indoka, hogy a szokásos Istentiszteleti meghívókat nem küldte ki, a pápa halálakor nem harangoztatott és a gyászlobogót nem tűzte ki. A közvetlen ok pedig a vasútállomások és vasúthálózatok gyakori látogatása volt. Az első feljelentők között két ismeretlen tiszt szerepelt. Természetesen a vasút munkatársait is kihallgatták, így több mozdonyvezetőt és vasúti fűtőt³⁷ idéztek be Beregszászba. Petró István mozdonyvezető a Bergida kocsmában hallott elbeszélések alapján tette meg vallomását. A vizsgálóbizottság szavahihető embereknek nyilvánította a tanukat és azonnal elrendelte a lelkész elfogását.³⁸ A kocsmai tanuk igen komoly feladatok elé állították a rendőrséget és a csendőrséget, de a szervezkedések megelőzése és a különböző kihágások elkerülése végett is szigorításokra volt szükség. Berzeviczy rendőrkapitány Molnár Viktor kormánybiztos rendelete értelmében Ungváron például az alábbi intézkedéseket hozta kocsmai nyitva tartás ügyében: minden kocsmát szeptember 17-től délután hat órától be kellett zárni, a kisebb vendéglők 9 óráig nyitva tarthattak. A kávéházak éjfélkor zártak kivételt képezett a „Korona” és a „Bercsényi” kávéház. A kóser hentesüzletek, amelyek korlátolt borkimérési engedéllyel rendelkeztek szintén 8 órakor be kellett zárni. Azokban a szatócs és fűszerkereskedésekben, valamint cukrászdákban ahol lehetett poharazni szintén megtiltották a késői nyitva tartást.³⁹ Érdekes hírt olvashatunk az Ungvári Közlöny egyik októberi számában, mi szerint „*A kormány háborús rendelkezései közül kétségtelenül egyike a legörvendetesebbeknek az intézkedése, amellyel e*

36 Uo.

37 Berencs Imre mozdonyfűtő, Fisár Ignác mozdonyvezető, Tokody Pál mozdonyvezető, Sára István mozdonyfékező.

38 MNL OL. K 149. Reservált iratok. M kir. IV. csendőrkerület. Ruszofil mozgalom tárgya. 2516/1914. 3. t. 60 d. 20-21.

39 Ungvári Közlöny. 1914. szeptember 17. 38. szám. XXXVI. évfolyam. 133.

*napokban eltiltotta a búzából és rozsából való szeszfőzést, valamint a kukorica és a kerumpli felhasználását korlátozta.*⁴⁰

Az igen mozgalmas egy-két hónapot követően Munkácson hadbíróság felállítására került sor. Az első két érintett lelkész, aki ide került Kabaczy Rezső latorcafői és Kompozdy András sebesfalui lelkészek voltak, bár előállították őket, felsőbb utasításra mégis szabadlábba helyezték őket.⁴¹

Az egyházi személyek elleni feljelentések kivizsgálásakor Papp Antal munkácsi püspök maga kezekedett papjai iránt, sőt papnövendékeit is felajánlotta táborig lelkészi szolgálatra, nem beszélve egyházi épületeik katonai célú felhasználásáról. A felszínre került bizonyítékok a lelkészek ártatlanságát bizonyították, ennek ellenére a háború folyamán végig bizalmatlansággal kezelték őket. Az orosz betörés során az érintett vármegyék és járások területéről számos pap kényszerült a belső, békésebb régiók felé menekülni, akiket ugyanúgy kezeltek és ugyanazok a rendszabályokkal minősítették, mint a galíciai menekülteket.

40 Ungvári Közlöny. 1914. október 29. 44. szám. XXXVI. évfolyam. 143.

41 MNL OL. K 149. 2516/1914. 3. t. 60. d. 65-66.